

*Razem w obronie
życia, wolności, rodziny
i suwerenności!*

Specjalny Sprawozdawca ONZ broni przestrzeni tylko dla kobiet i krytykuje eutanazję. Nowy raport o przemocy wobec starszych kobiet

- 7 lipca 2026 r. opublikowano raport A/81/133 pt. „Przemoc wobec starszych kobiet” (ang. *Violence against older women*), przygotowany przez Specjalnego Sprawozdawcę ONZ ds. przemocy wobec kobiet i dziewcząt, jej przyczyn i konsekwencji, Reem Alsalem, i przekazany 81. sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ w ramach punktu porządku obrad „Poprawa sytuacji kobiet” (ang. *Advancement of women*).
- Raport powstał na podstawie 108 zgłoszeń od interesariuszy, w tym 20 od państw oraz konsultacji z 58 ekspertami (pkt 2 raportu).
- Dokument wprost broni prawa starszych kobiet do przestrzeni jedнопłciowych w placówkach opiekuńczych i krytykuje przepisy oparte na samoidentyfikacji płci (ang. *self-identification of gender identity*) jako pomijające różnice biologiczne między kobietami a mężczyznami (pkt 32–33 oraz rekomendacja 98 lit. h).
- Znaczną część raportu zajmuje krytyczna analiza praktyk eutanazji i wspomaganego samobójstwa wobec starszych kobiet, w tym przypadków nacisku, dyskryminacji ze względu na niepełnosprawność oraz eutanazji przeprowadzanej bez wyraźnej zgody zainteresowanej (pkt 19, 54, 56, 61–63).
- Specjalny Sprawozdawca opisuje wykorzystywanie kobiet w prostytucji jako zjawisko trwające do późnej starości, pozbawione realnych ścieżek wyjścia, oraz zwraca uwagę na zjawisko tzw. pornografii z udziałem starszych kobiet (pkt 66–68).
- W rekomendacjach wzywa państwa do poparcia prac nad nowym, prawnie wiążącym traktatem ONZ o prawach osób starszych, prowadzonych przez międzyrządową grupę roboczą powołaną rezolucją Rady Praw Człowieka 58/13 (pkt 93).
- Raport przyjmuje bardzo szerokie rozumienie „przemocy”, obejmujące m.in. politykę oszczędnościową, zadłużenie państw oraz jednostronne środki przymusu (ang. *unilateral coercive measures*), takie jak sankcje Stanów Zjednoczonych wobec Kuby (pkt 21–22, 30).

Sekretarz Generalny ONZ przekazał Zgromadzeniu Ogólnemu, zgodnie z rezolucją 79/152, raport Specjalnego Sprawozdawcy ds. przemocy wobec kobiet i dziewcząt, jej przyczyn i konsekwencji, Reem Alsalem, złożony na podstawie rezolucji Rady Praw Człowieka 50/7. Dokument, opublikowany 7 lipca 2026 r. pod sygnaturą [A/81/133](#), liczy 26 stron i został

*Razem w obronie
życia, wolności, rodziny
i suwerenności!*

przygotowany na podstawie 108 zgłoszeń nadesłanych w odpowiedzi na wezwanie do przedłożenia uwag, w tym 20 od państw, a także konsultacji z 58 ekspertami (pkt 1–2).

Skala demograficzna zjawiska jest znacząca: liczbę kobiet w wieku 60 lat i więcej szacuje się w 2025 r. na 664 miliony, z prognozą wzrostu do 1,13 miliarda do 2050 r. Kobiety stanowią już dziś 54% osób powyżej 60. roku życia i 62% osób powyżej 80. roku życia – zjawisko określane w raporcie jako „feminizacja starzenia się” (ang. *feminization of ageing*) (pkt 4).

Kim są „starsze kobiety”? Definicje i granice wieku

Raport przyjmuje umowną granicę 60 lat, zgodną z większością źródeł ONZ, zastrzegając jednak, że pojęcie starości jest silnie kontekstowe: w krajach globalnej Północy częściej wiąże się je z wiekiem 65 lat, a w części krajów globalnego Południa może zaczynać się nawet od 50. roku życia (pkt 3). Międzyamerykańska Konwencja o Ochronie Praw Człowieka Osób Starszych (Inter-American Convention on Protecting the Human Rights of Older Persons) oraz afrykański Protokół o Prawach Osób Starszych przyjmują próg 60 lat z możliwością odstępstw w prawie krajowym, przy czym w systemie międzyamerykańskim próg ten nie może przekraczać 65 lat (pkt 3). Specjalny Sprawozdawca zastrzega przy tym, że ochrona przewidziana dla starszych kobiet powinna w niektórych sytuacjach obejmować również kobiety młodsze niż 60 lat, ze względu na regionalnie niższą oczekiwaną długość życia, wcześniejsze ujawnianie się schorzeń wieku podeszłego lub doświadczanie tych samych stereotypów co kobiety starsze (pkt 6).

Sprawozdawca broni kobiecych przestrzeni jednopłciowych

Najbardziej znaczącym – i najmniej oczywistym z perspektywy dotychczasowej praktyki mandatów ONZ – elementem raportu jest sekcja J („Lack of consideration for sex-specific needs”, pkt 32–33), w której Specjalny Sprawozdawca wprost krytykuje przepisy dopuszczające samoidentyfikację płci (ang. *self-identification of gender identity*) jako rozwiązanie „mylące płeć biologiczną z tożsamością płciową” i pomijające różnice między kobietami a mężczyznami, co ma być szczególnie problematyczne w placówkach opieki długoterminowej, zwłaszcza wobec kobiet homoseksualnych (pkt 32). Raport stwierdza wprost, że starsze kobiety często nie mają egzekwowalnego prawa do odmowy intymnej opieki osobistej ze strony mężczyzn identyfikujących się jako kobiety (ang. *trans-identifying male workers*), co może być re-traumatyzujące dla ofiar przemocy seksualnej.

Sprawozdawca krytykuje ponadto regulacje zakazujące placówkom opiekuńczym odmowy przydzielania mężczyzn do pokoi i łazienek przeznaczonych dla kobiet oraz nakładające sankcje finansowe za nieprzestrzeganie takich zakazów, wskazując, że w praktyce mogą one skutkować

*Razem w obronie
życia, wolności, rodziny
i suwerenności!*

pozbawieniem starszych kobiet dostępu do opieki (pkt 33). Zwraca również uwagę, że stosowanie celowo neutralnych płciowo określeń, takich jak „elder abuse” („przemoc wobec osób starszych”), do opisu przemocy w przeważającej mierze dokonywanej przez mężczyzn na kobietach, zaciemnia naturę tego zjawiska i utrudnia budowanie odpowiedzi opartych na dowodach (pkt 33). Konsekwencją tej diagnozy jest rekomendacja 98 lit. h), wzywająca państwa do zagwarantowania starszym kobietom dostępu do przestrzeni jednopłciowych, w szczególności w placówkach instytucjonalnych oraz do ochrony tych kobiet, które spotykają się z szykanami za domaganie się takich przestrzeni.

Trudno przecenić znaczenie tego fragmentu. Sformułowania na temat konfliktu między prawem opartym na płci biologicznej a politykami samoidentyfikacji płciowej pojawiają się w oficjalnym dokumencie ONZ rzadko, a tym bardziej rzadko w tak jednoznacznej formie, z bezpośrednim wskazaniem na ryzyko dla kobiet wynikające z dopuszczania mężczyzn do przestrzeni kobiecych. Jest to stanowisko zbieżne z tym, które od lat prezentuje Ordo Iuris w debacie krajowej i międzynarodowej dotyczącej definicji płci w prawie.

Eutanazja jako forma przemocy wobec starszych kobiet

Drugim obszernym i równie istotnym wątkiem raportu jest krytyczna analiza praktyk eutanazji i wspomaganego samobójstwa (ang. *euthanasia and assisted suicide*). Raport wskazuje, że zaniedbanie opieki zdrowotnej, w tym opieki psychologicznej i opieki u kresu życia, sprawia, iż starsze kobiety mogą czuć presję, by częściej godzić się na eutanazję lub wspomagane samobójstwo, a normalizacja tych praktyk może instytucjonalizować szkodliwe założenia o wartości osób wymagających dodatkowej opieki (pkt 19). Sprawozdawca przywołuje dane, według których nawet w 98% przypadków ból można dziś skutecznie kontrolować medycznie, mimo to większość pacjentów onkologicznych wciąż umiera w bólu, a dostępność eutanazji i wspomaganego samobójstwa może obniżać motywację do inwestowania w leczenie paliatywne (pkt 19).

W części dotyczącej przemocy fizycznej raport dokumentuje przypadki, w których zabójstwo starszej kobiety (femicyd) uzasadniano chęcią „zakończenia cierpienia osoby starszej”, przy czym dane z Wielkiej Brytanii wskazują, że zdecydowana większość (78%) ofiar takich zabójstw nie była w stanie terminalnym, lecz jedynie niepełnosprawna, starsza lub schorowana (pkt 54). Raport wskazuje również, że kobiety stanowią 69–77% przypadków tzw. eutanazji psychiatrycznej (ang. *psychiatric euthanasia*), a w niektórych przypadkach dochodziło do eutanazji starszych kobiet na żądanie rodziny mimo ich niezdolności do wyrażenia woli w danym momencie, a nawet wbrew wcześniej wyrażonej woli otrzymania opieki paliatywnej zamiast eutanazji (pkt 56).

*Razem w obronie
życia, wolności, rodziny
i suwerenności!*

Szczególnie wymowny jest fragment dotyczący przemocy psychologicznej: dane z prowincji Ontario w Kanadzie wskazują, że 47% osób wnioskujących o eutanazję lub wspomagane samobójstwo jako jeden z głównych powodów podawało obawę przed byciem ciężarem dla rodziny i opiekunów (pkt 61). Raport odnotowuje też przypadki nacisku na starsze kobiety, by zgodziły się na eutanazję lub wspomagane samobójstwo w sytuacji ubiegania się o pomoc medyczną w związku ze schorzeniami możliwymi do wyleczenia, w tym bólem możliwym do opanowania, a także w związku z wnioskami o poręcze inwalidzkie – bez uzyskania od nich świadomej zgody (pkt 61). Konsekwencją tej diagnozy jest rekomendacja 98 lit. b), wzywająca do wzmocnienia polityk i zwiększenia inwestycji w wysokiej jakości opiekę paliatywną i hospicyjną, w tym dostęp do wsparcia psychologicznego, społecznego i duchowego dla starszych kobiet – czyli do modelu opieki alternatywnego wobec eutanazji.

To rzadki przypadek, w którym oficjalny raport specjalnego mandatu ONZ ds. praw kobiet stawia tak wyraźną tezę: normalizacja i poszerzanie dostępu do eutanazji nie jest postępem w ochronie autonomii kobiet, lecz może być formą przemocy wobec nich, zwłaszcza gdy wynika z zaniedbania opieki, presji ekonomicznej lub dyskryminacji ze względu na niepełnosprawność. Jest to stanowisko w pełni zbieżne z opowiadaniem się przez Ordo Iuris za rozwojem opieki paliatywnej jako alternatywy wobec legalizacji i poszerzania dostępu do eutanazji.

Prostytucja i wyzysk seksualny w starszym wieku

Raport poświęca odrębny fragment wykorzystywaniu starszych kobiet w prostytucji (pkt 66–68). Wskazuje, że część kobiet pozostaje w prostytucji do późnej starości, zwłaszcza wobec braku realnych ścieżek wyjścia i ochrony socjalnej, a niektóre z nich są przedstawiane jako młodsze, niż są w rzeczywistości, lub zmuszane do rekrutowania i kontrolowania innych kobiet (pkt 66). Sprawozdawca zwraca uwagę na istnienie odrębnego rynku popytu skierowanego na starsze kobiety, obejmującego określone seksualne fetysze, oraz na zjawisko tzw. „grandmother porn” – gatunku łączącego treści o starszych kobietach z materiałami o charakterze poniżającym seksualnie, którego powracającym motywem jest normalizacja wykorzystywania seksualnego starszych krewnych (pkt 66). Kobiety, które przeżyły długoletnie wykorzystywanie w prostytucji, cierpią, według raportu, na trwałe konsekwencje zdrowotne, w tym choroby przewlekłe, a te, które chcą z prostytucji wyjść lub już to zrobiły, napotykają brak stabilnych sieci wsparcia socjalnego oraz uprzedzenia ze strony instytucji pomocowych i organów ścigania (pkt 67).

Praca opiekuńcza i „kara za macierzyństwo”

*Razem w obronie
życia, wolności, rodziny
i suwerenności!*

Znaczącą część raportu zajmuje analiza pracy opiekuńczej wykonywanej przez kobiety w rodzinie. Sprawozdawca wprost posługuje się pojęciem „kary za macierzyństwo” (ang. *motherhood penalty*), wskazując, że jej długofalowe skutki – obok obniżonych oszczędności życiowych – przyczyniają się do ubóstwa kobiet w starszym wieku (pkt 62). Raport opisuje zjawisko „podwójnego obciążenia opiekuńczego” (ang. *double caregiving burden*), gdy kobieta jednocześnie opiekuje się wnukami i starzejącymi się rodzicami (pkt 24), a także sytuację babć, które w wyniku długotrwałej migracji zarobkowej rodziców stają się jedynymi opiekunkami wnuków, poświęcając własne zasoby na rzecz potrzeb dzieci (pkt 24, na przykładzie Kambodży).

Rekomendacje raportu w tym zakresie mają charakter dwutorowy. Z jednej strony wzywają do wzmocnienia praw emerytalnych poprzez uznanie nieodpłatnej pracy opiekuńczej oraz zniesienia dyskryminujących progów wieku emerytalnego (pkt 97 lit. b), co stanowi uznanie wartości pracy wykonywanej dotąd w rodzinie bez wynagrodzenia. Z drugiej strony rekomendacja 97 lit. d) wzywa do uznania opieki za „dobro publiczne i powszechne prawo” (ang. *public good and universal right*) oraz rozwoju „kompleksowych systemów opieki”, przy jednoczesnym zastrzeżeniu, że powinny one wspierać opiekunów rodzinnych, a nie ich zastępować. Ten drugi kierunek: przesunięcie ciężaru opieki z rodziny na systemy publiczne, wymaga uważnego monitorowania, by rzeczywiście uzupełniał, a nie osłabiał więzi i odpowiedzialność rodzinną, które raport w innych miejscach słusznie docenia jako źródło wsparcia dla starszych kobiet.

W stronę nowego traktatu ONZ o prawach osób starszych

Rozdział IX raportu („Legal framework”, pkt 83–93) systematyzuje istniejące instrumenty prawne. Na poziomie uniwersalnym są to: art. 1 i art. 11 ust. 1 lit. e) Konwencji CEDAW, Zalecenie ogólne nr 27 Komitetu CEDAW z 2010 r. w sprawie starszych kobiet, art. 25 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych, art. 9, 11 i 12 Międzynarodowego Paktu Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych, art. 25 ust. 1 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, art. 6 Konwencji o Prawach Osób Niepełnosprawnych, a także (w obszarze międzynarodowego prawa humanitarnego) art. 16 III Konwencji genewskiej oraz art. 16 i 17 IV Konwencji genewskiej, które wspominają o możliwości szczególnej ochrony osób „niepełnych” i „w podeszłym wieku”, choć nie tworzą odrębnej kategorii ochronnej dla starszych kobiet (pkt 83–86).

Raport zwraca uwagę, że konwencje Międzynarodowej Organizacji Pracy dotyczące świadczeń emerytalnych – konwencja nr 102 z 1952 r. i konwencja nr 128 z 1967 r. – pozostają dalekie od powszechnej ratyfikacji (odpowiednio 68 i 17 państw), a jedyny instrument bezpośrednio dotyczący starszych pracowników, zalecenie nr 162 z 1980 r., nie ma mocy wiążącej i został

*Razem w obronie
życia, wolności, rodziny
i suwerenności!*

przyjęty jako rozwiązanie tymczasowe (pkt 87). Wśród aktów niewiążących wymienia się Zasady Narodów Zjednoczonych dotyczące Osób Starszych z 1991 r., Wiedeński Międzynarodowy Plan Działania w sprawie Starzenia się z 1982 r., Madrycki Międzynarodowy Plan Działania w sprawie Starzenia się z 2002 r. oraz Deklarację Pekijską i Platformę Działania z 1995 r. (pkt 88–89). Na poziomie regionalnym raport wskazuje na Międzyamerykańską Konwencję o Zapobieganiu, Karaniu i Eliminowaniu Przemocy wobec Kobiet oraz odrębną Międzyamerykańską Konwencję o Ochronie Praw Człowieka Osób Starszych, a także na Protokół do Afrykańskiej Karty Praw Człowieka i Ludów dotyczący Praw Kobiet w Afryce (art. XXII) i Protokół dotyczący Praw Osób Starszych w Afryce (art. 9) (pkt 90–91). Przywołuje też dwa wyroki Europejskiego Trybunału Praw Człowieka: sprawę *Carvalho Pinto de Sousa Morais* przeciwko Portugalii z 2017 r., dotyczącą dyskryminującego obniżenia odszkodowania z powodu wieku poszkodowanej oraz głośną sprawę *Verein KlimaSeniorinnen Schweiz* i inni przeciwko Szwajcarii z 2024 r., w której Wielka Izba Trybunału uznała beczynność klimatyczną państwa za naruszenie praw ponad 2500 starszych Szwajcerek (pkt 92).

Konkluzją tego przeglądu jest stwierdzenie braku odrębnego traktatu międzynarodowego chroniącego specyficznie starsze kobiety oraz odwołanie do otwartej międzyrządowej grupy roboczej powołanej rezolucją Rady Praw Człowieka 58/13, której zadaniem jest zbadanie luk w obowiązującym prawie i rozważenie opracowania nowego instrumentu międzynarodowego określającego zobowiązania państw wobec osób starszych (pkt 93). Raport wprost postuluje, by taki przyszły traktat uwzględniał odrębne naruszenia doświadczane przez starsze kobiety, a nie traktował ich wyłącznie jako część szerszej grupy osób starszych (pkt 93), co znajduje odzwierciedlenie w rekomendacji 96 lit. d), wzywającej państwa do poparcia rozwoju prawnie wiążącego instrumentu międzynarodowego dotyczącego praw osób starszych.

Z perspektywy zasady pomocniczości i suwerenności państw ten fragment raportu zasługuje na szczególną uwagę. Regionalne instrumenty przywołane w samym raporcie: Międzyamerykańska Konwencja o Ochronie Praw Człowieka Osób Starszych czy afrykański Protokół o Prawach Osób Starszych, pokazują, że ochronę tej grupy można skutecznie regulować na poziomie dostosowanym do lokalnych systemów prawnych i kulturowych, bez konieczności tworzenia nowego traktatu uniwersalnego. Kształt przyszłego instrumentu jest dziś przedmiotem prac dopiero rozpoczętej grupy roboczej, w związku z czym o zakresie zobowiązań, jakie miałyby on nałożyć na państwa, zdecydują ostatecznie same państwa członkowskie – warto jednak od początku zwracać uwagę, by ewentualny traktat nie stał się narzędziem narzucania rozwiązań sprzecznych z porządkiem konstytucyjnym i tradycją prawną poszczególnych krajów, w tym w obszarze polityki rodzinnej i społecznej.

*Razem w obronie
życia, wolności, rodziny
i suwerenności!*

Poszerzanie pojęcia przemocy: od relacji interpersonalnych do polityki makroekonomicznej

Raport przyjmuje bardzo pojemną definicję „przemocy”, wykraczającą poza relacje interpersonalne. W sekcji F („Macro policies failing older women”, pkt 21–22) do przyczyn przemocy wobec starszych kobiet zalicza się m.in. politykę oszczędnościową, regresywne opodatkowanie, zadłużenie państw, liberalizację handlu, prywatyzację oraz restrykcyjną politykę monetarną, a także, wprost, jednostronne środki przymusu (unilateral coercive measures), czego przykładem mają być sankcje Stanów Zjednoczonych wobec Kuby, prowadzące do niedoborów leków i artykułów higienicznych w placówkach opieki (pkt 21). W części poświęconej sytuacjom kryzysowym raport odnosi się też do konfliktów zbrojnych na Bliskim Wschodzie, w tym do sytuacji w Strefie Gazy, Iranie i Libanie (pkt 28–29, 43–46), oraz do wojny w Ukrainie (pkt 45).

Tak szerokie ujęcie „przemocy”: obejmujące zarówno indywidualne akty krzywdy, jak i całe systemy polityki gospodarczej czy stosunki międzypaństwowe, rodzi pytanie o użyteczność analityczną i prawną tak rozciągniętej kategorii. O ile trudno kwestionować, że kobiety w starszym wieku ponoszą realne koszty kryzysów gospodarczych czy konfliktów zbrojnych, o tyle klasyfikowanie polityki fiskalnej czy sankcji międzynarodowych jako formy „przemocy wobec kobiet” zaciera granicę między przemocą w rozumieniu prawnym – czynem wymagającym sprawcy, ofiary i naruszenia konkretnego dobra prawnego – a ogólną krytyką polityki gospodarczej i międzynarodowej. Tego rodzaju maksymalizacja pojęciowa jest częstą cechą dokumentów eksperckich ONZ i warto ją odnotować jako element wymagający krytycznej lektury przy ocenie praktycznej przydatności rekomendacji raportu dla ustawodawców krajowych.

Podsumowanie

Raport A/81/133 zawiera rzetelną i opartą na bogatym materiale źródłowym diagnozę realnego problemu: starsze kobiety rzeczywiście pozostają w dużej mierze niewidoczne w systemach ochrony praw człowieka projektowanych z myślą o kobietach w wieku rozrodczym, a dane potwierdzające skalę tego zjawiska są dziś rozproszone i niepełne (pkt 14–15). Na tle wielu dokumentów eksperckich ONZ dotyczących praw kobiet raport wyróżnia się przy tym dwoma elementami rzadko spotykanymi w tego rodzaju materiałach: jednoznaczną obroną prawa kobiet do przestrzeni jednopłciowych opartych na płci biologicznej oraz równie jednoznaczną krytyką normalizacji eutanazji i wspomaganego samobójstwa jako zagrożenia dla najbardziej bezbronnych kobiet. Oba te stanowiska zasługują na uznanie i powinny być przywoływane w krajowej debacie legislacyjnej dotyczącej opieki długoterminowej, ochrony przestrzeni kobiecych oraz prawa dostępu do opieki paliatywnej.

*Razem w obronie
życia, wolności, rodziny
i suwerenności!*

Wątpliwości budzi natomiast kierunek instytucjonalny, w jakim ONZ zamierza tę ochronę rozwijać dalej, poprzez nowy, uniwersalny traktat wypracowywany przez grupę roboczą powołaną rezolucją 58/13, zamiast wzmacniania istniejących mechanizmów regionalnych i krajowych, oraz poprzez przyjęcie definicji „przemocy” na tyle szerokiej, że obejmuje ona politykę makroekonomiczną i stosunki międzypaństwowe. Państwa członkowskie, w tym Polska, powinny uważnie śledzić prace tej grupy roboczej, by zapewnić, że ewentualny przyszły traktat będzie realnym wzmocnieniem ochrony starszych kobiet, a nie kolejnym instrumentem ponadnarodowej ingerencji w krajową politykę społeczną i rodzinną.

Raport Specjalnego Sprawozdawcy zasługuje na uważną lekturę, i to nie tylko ze względu na wagę samego problemu, choć ta jest bezsporna. Rzadko zdarza się, by oficjalny dokument ONZ poświęcony prawom kobiet tak wyraźnie bronił znaczenia płci biologicznej dla bezpieczeństwa kobiet w placówkach opieki oraz tak otwarcie nazywał eutanazję i wspomagane samobójstwo zagrożeniem dla najsłabszych, a nie wyrazem ich autonomii. To stanowiska, które Centrum Prawa Międzynarodowego Ordo Iuris od dawna konsekwentnie prezentuje, i cieszy, że znajdują one odzwierciedlenie także w dokumentach eksperckich ONZ. Tym uważniej należy się jednak przyrzeć części instytucjonalnej raportu: postulatowi budowy nowego, uniwersalnego traktatu o prawach osób starszych oraz przyjętej w dokumencie bardzo szerokiej, w istocie politycznej definicji „przemocy”. To, w jaki sposób te wątki zostaną rozwinięte w toku dalszych prac grupy roboczej powołanej rezolucją 58/13, zdecyduje, czy przyszły traktat będzie realnym wzmocnieniem ochrony starszych kobiet, czy kolejnym instrumentem ograniczającym suwerenne kompetencje państw w polityce społecznej i rodzinnej.

Julia Książek – analityk Centrum Prawa Międzynarodowego Ordo Iuris